

בבית המשפט העליון

דנ"א 1068/00

כבוד הנשיא א' ברק בפני:

משה לישצקי העותר:

נ ג ד

היועץ המשפטי לממשלה המשיב:

עתירה לדיון נוסף בפסק דינו של בית המשפט העליון בע"א 4660/94, 5056/94 מיום 7.12.99 שניתן על ידי כבוד המשנה לנשיא ש' לוי, והשופטים: א' מצא, מ' חשין

בשם העותר: עו"ד אריה קורץ; עו"ד צבי קורץ; עו"ד עמית חקין

בשם המשיב: עו"ד יוסף זילביגר

החלטה

1. המנוחה בטי לישצקי ז"ל נפטרה ביום 26.4.00. אחריה השאירה צוואה וזה לשונה:

"

לישצקי בטי

26.10.86

אני בטי לישצקי, ת.ז. 002816502 ילידת 12.07.23 מצווה בזה לתרום כל רכושי כולל תכולת הכספת בבנק לאומי סניף ככר המדינה, לחייל טוב, בן-אדם, שרוצה ללמוד ואין לו אפשרות, לסייע לו ללמוד, לרכוש עבורו דירה ולקדמו בחיים.

החייל יגיד קדיש לזכרי.

אני מדגישה כי שום דבר מחלקי לא יושאר לבעלי משה לשיצקי או לבני המאומץ זיו-אברהם לשיצקי.
אני מצהירה כי זו בקשתי ואני חותמת עליה בהכרה מליאה וצלולה.

אני מבקשת למנות את מר בן חורין יעקב ת.ז. 007557337 כנאמן ומבצע צוואתי, ביחד עם עורך דין שימונה על ידו. הנאמן ומבצע הצוואה ידאג לקבורת הגב' לשיצקי באופן מכובד.

זו חתימתי...

עדים לחתימה... "[ההדגשה במקור]."

ביום 24.12.90 הגיש בעלה של המנוחה (העותר) לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו בקשה למתן צו ירושה לפיה הוא ובנו המאומץ הינם היורשים על פי דין של המנוחה. ביום 13.2.92 הגיש המשיב בקשה לקיום הצוואה. בדיון בבית המשפט המחוזי נדונה שאלה משפטית מקדמית בנוגע לתקפותה של הצוואה לנוכח הוראות סעיפים 28, 29 ו-30 לחוק הירושה, התשכ"ה - 1965 (להלן: חוק הירושה). על פי הוראת סעיף 29 לחוק לא יכול המצווה למסור לאחר את קביעת הנהנה מהעזבון, אלא אם עומד הוא בדרישת הסיפא של סעיף 29. ביום 26.6.94 ניתנה החלטת בית המשפט, על פיה הצוואה אינה תקפה, ולפיכך הורה על מתן צו ירושה על פי דין.

2. על החלטה זו ערער המשיב לפני בית משפט זה (ע"א 4660,5056/94). הערעור התקבל ביום 7.12.99 בדעת הרוב של כב' השופטים מ' חשין וש' לוין, וכנגד דעתו החולקת של כב' השופט א' מצא. שלוש שאלות נדונו בפסק הדין. ראשית, נבחנה השאלה האם עומדת הצוואה בדרישת המסויימות הקבועה במציעתה של סעיף 29 לחוק הירושה. על פי סעיף זה,

"אין המצווה יכול למסור לאחר את קביעת האדם שיזכה מן העזבון...; אולם אם ציין המצווה בצוואה אנשים מתוכם יש לבחור זוכה...; רשאי לבחור מי שהמצווה קבעו לכך בצוואתו;...".

שלושת השופטים היו בדעה אחת, כי אין תחולה להוראה זו, שכן "הקבוצה אותה הגדירה המנוחה היא כה רחבה, והקריטריונים לבחירה אותם קבעה הם כה כלליים, עד שכלל לא ניתן ליחד את המועמדים לבחירה, כקבוצה מסויימת ומוגדרת" (פסקה 13 לפסק דינו של השופט מצא).

3. שנית, נבחנה השאלה האם יצרה הצוואה הקדש לפי חוק הנאמנות, תשל"ט - 1979 (להלן: חוק הנאמנות) ומה היחס בין הוראות חוק הירושה להוראות חוק הנאמנות. נקבע כי ככלל, כאשר הוראת חוק הירושה אינה מתיישבת עם הוראת חוק הנאמנות, ידו של חוק הנאמנות תהא על העליונה. לפיכך, אין באי התמלאות דרישת המסויימות לפי סעיף 29 לחוק ירושה, כדי לשלול את האפשרות, כי יש בצוואה כדי ליצור "הקדש" לפי חוק הנאמנות. עם זאת, בשאלה האם במקרה דנן, אכן נוצר הקדש, נחלקו דעות השופטים. עיקר המחלוקת נגעה לשאלה האם מהצוואה עולה כוונה ליצור הקדש, כדרישת הוראת סעיף 17(א) לחוק הנאמנות. השופט מצא בדעת המיעוט קבע, כי לא עולה כוונה כזאת, אלא אך כוונה לצוות רכוש לחייל יחיד, שייבחר מקבוצה גדולה של חיילים, על פי מבחן שהוגדר בלשון כללית מדי. דעת הרוב, הגיעה למסקנה אחרת, בקובעה כי אין בעובדה זו, כדי לפגוע בכך שהמנוחה אכן התכוונה ליצור הקדש לטובת אותו יחיד מאותה קבוצה. קביעה זו הולמת את העיקרון של "כיבוד רצון המת". משגם שאר התנאים ליצירת הקדש המנויים בסעיף 17(א) האמור התמלאו, קבעה דעת הרוב, כי יש בדברים האמורים בצוואה כדי יצור הקדש.

4. שלישית, נבחנה שאלת מעמדה של "צוואה שוללת", קרי צוואה שכל מהותה הדרת יורשים מירושה. השופט מצא, הבחין בין צוואה כאמור שנערכה כך מלכתחילה וצוואה שכל הזוכים לפי הצוואה הסתלקו ממנה, לבין צוואה שההוראות המעניקות בצוואה בוטלו על ידי בית המשפט, כך שנותרה רק הוראת ההדרה. בשני המקרים הראשונים, יש לדעתו לתת תוקף להוראת ההדרה, בעוד שבמקרה השלישי, אין לתת לה תוקף. במקרה דנן, נותרה הוראת ההדרה לבדה, עקב ביטול הוראות מעניקות על ידי בית המשפט. משכך, אין, לדעת השופט מצא, מקום ליתן תוקף להוראת ההדרה. השופט חשין הצטרף לקביעתו העקרונית של השופט מצא, כי יש ליתן תוקף להוראות הדרה, אלא שלדעתו, יש ליתן להן תוקף גם במקרה השלישי, כאשר, כמו במקרה דנן, הוראת ההדרה ברורה וחדה. השופט ש' לוי לא הכריע בסוגיה, אך ציין את נטייתו להסכים לגישתו של השופט חשין.

5. בפסק דין זה מבקש העותר דיון נוסף. לטענתו, המדובר בהלכה חדשנית, שכן לראשונה נפסק, כי צוואה שאינה תקפה על פי הוראות חוק הירושה, ניתן למצוא לה קיום בהוראות חוק חיצוניות לו. בית המשפט, לטענת העותר, קבע כי קיימת סתירה בין הוראות חוק הירושה וחוק הנאמנות, אך לא ניסה ליישבה בדרך פרשנית, אלא שקבע שהוראות חוק הנאמנות גוברות. כמו כן, יוצא העותר, כנגד חוסר הקוהרנטיות בקביעה, כי מחד גיסא, אין המדובר בצוואה תקפה, ומאידך גיסא, המדובר בצוואה לצרכי סעיף 17(א) לחוק הנאמנות. לטענתו, עסקינן בהליך דו שלבי. משאין המדובר בצוואה, לא ניתן להחיל את הוראת סעיף 17(א). העותר יוצא כנגד ההבחנה שעושה בית המשפט בין "הוראות צורה" ו"הוראות תשתית", המהוות תנאי יסוד לקיומה של צוואה, לעומת הוראות אחרות, שהן בעלות "עוצמה חלשה". בהוראות מהסוג האחרון, קבע בית המשפט, כי אף

אם הצוואה אינה עומדת בהן, ניתן יהיה לקיימה מכוח הוראה מחוץ לחוק הירושה. לטענת העותר, הוראות העוסקות בתוקף הצוואה, דין אחד להם, ומשלא התמלאו הדרישות המינימליות שקבע חוק הירושה להכרה בצוואה, אין גם בעיקרון של "קיום דברי המת" כדי ל"החיות" את הצוואה. כמו כן, גם לעיקרון זה כשלעצמו אין תחולה משאין עסקינן בצוואה. בכל מקרה, משאין אמירה מפורשת בצוואה למי ולאיזו מטרה יש להנחיל את עזבונו של המנוחה, עסקינן אך ברצונה המשוער של המנוחה. לבסוף טוען העותר, כי אין בדברים האמורים בצוואה כדי ליצור הקדש לפי הוראות חוק הנאמנות ויוצא הוא גם כנגד הקביעות על פיהן יש להכיר בצוואה הכוללת רק הוראות הדרה.

6. המשיב בתגובתו טוען, כי שאלת היחס בין הוראות חוק הירושה וחוק הנאמנות, אינה הלכה חדשה, ופסק הדין איננו סוטה מהלכה זו. גם לגבי סוגיית הצוואה השוללת, אין לטענתו מקום לקיים דיון נוסף, משכל האמירות בעניין זה נאמרו כאמרת אגב.

7. לאחר שעיינתי בחומר שלפני, נחה דעתי כי דין העתירה להידחות. בקביעה כי אין להחיל, בנסיבות העניין, את הוראת סעיף 29 לחוק הירושה, אין כל חידוש. באשר לשאלת תחולת חוק הנאמנות בעניינו, הרי שהפסיקה דנה כבר בעבר ביחס שבין הוראות חוק הירושה והוראות חוק הנאמנות (ראו לדוגמא, ע"א 477/88 היועץ המשפטי נגד אוניברסיטת ת"א, פ"ד מד(2) 476; ע"א 1900/96 טלמצי'ו נ' האפוסטרופוס הכללי, טרם פורסם). גם שאלת היחס בין דרישת המסויימות שבסעיף 29 לחוק הירושה וסעיף 17(א) לחוק הנאמנות הוכרעה כבר בבית משפט זה (ע"א 5825/92 עזבון מיפלד נ' מסדר בני ברית, טרם פורסם; וראו גם ההפניות לספרות המופיעות בסעיף 17 לפסק דינו של השופט חשין). אכן, יישומה של ההלכה האמורה בעניינו שונה מישומה בעבר. עם זאת, דיון נוסף אינו ערעור נוסף. סעיף 30 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד - 1984 קובע, כי ניתן לקיים דיון נוסף אם ההלכה שנפסקה עומדת בסתירה להלכה קודמת או שמדובר בהלכה שחשיבותה, קשיותה או חידושה מצדיקים דיון נוסף. עם זאת, הלכה היא שלצורך קיומו של דיון נוסף אין די בחשיבות, הקשיות או החידוש בהלכה שנפסקה, אלא שנדרש כי, אלו "יהיו מהותיים ומשמעותיים, כגון שנפלה בפסק הדין טעות מהותית, שהוא פוגע בעקרונות היסוד של השיטה או בתפיסת הצדק של החברה, שהוא מביא לתוצאה שלא ניתן לחיות עימה, שחלו שינויים משמעותיים אותם אין ההלכה משקפת" (דנ"א 2485/95 אפרופים שיכון ויזום נ' מדינת ישראל, לא פורסם). ההלכה שנפסקה במקרה דנן, אינה בגדר אלה או בגדר דומים להם ולפיכך אין מקום לקיים בה דיון נוסף.

8. לעניין שאלת מעמדה של "צוואה שוללת", הרי שכל הדברים שנאמרו בפסק הדין, הם בגדר הערת אגב. דיון נוסף יינתן רק לגבי קביעות בפסק הדין אשר יש בהן להשפיע על תוצאות הדיון לכאן או לכאן. לפיכך,

אין מקום לקיים דיון נוסף בשאלה זו. לעניין הטענה, כי אין באמור בצוואה כדי להעיד על כוונה ליצור הקדש, ולפיכך לא התמלאו דרישות סעיף 17(א) לחוק הנאמנות, הרי שאין בה כדי לצאת כנגד הלכה שנתקבלה בפסק הדין, אלא כנגד הדרך בה הוחלה ההלכה הקיימת. מכאן, שגם בה אין עילה לקיום דיון נוסף.

לאור האמור לעיל, דין העתירה להידחות.

העותר ישא בהוצאות המשיב בסך 10,000 ש"ח.

ניתן היום, ט' באייר התש"ס (14.5.2000).

ה נ ש י א

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
/דד/A02.00010680